

ՀՐԱԶՅԱ ԹԱՄՐԱԶՅԱՆ

ՄԱՇՏՈՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԳԸ

(Մեսրոպ Մաշտոցի ծննդյան 1650-ամյակին նվիրված միջազգային գիտաժողովի բացման խոսք)

Մարդկային հիշողությունը մարդկության միակ խարիսխն է, միակ հոգևոր շտեմարանը, որ իրար է կապում սերունդների երթը:

Մաշտոցի ստեղծած Մատենադարանը դրա վկայությունն է, մարդկային այդ կենսափորձի խտացումը, հոգևոր այն կենսածիրը, որ աղեղ է կապել ժամանակների միջև:

Մատենադարանի մասին խոսելիս մտապատկերիդ առջև է հայտնվում մեր ողջ մշակույթը, պատմությունը՝ դարերի հոլովույթի մեջ, և փորձում ես իմաստավորել մեր ներքին ընթացքը, ընկալել մեր խոհաշխարհն իբրև հոգևոր պատմություն, իբրև ժամանակների փոխկանչ:

Մատենադարանը յուրաքանչյուրի համար հոգևոր սկիզբ է, որը տեակա-նություն է ենթադրում, կենսագործվում, պայծառանում է նրա խորին շերտե-րում, արթնացնում և կենդանի է պահում մեր հավաքական հիշողությունը, կե-նաց դաշտը:

Այն տեսանելի և ընկալելի է դարձնում սերունդների հոգևոր շղթան՝ իբրև փոխանցվող և տարածվող ներտիեզերք:

Հնագույն այդ մատյանների վերընթերցման շնորհիվ է պատմական հիշո-ղությունը վերակենդանանում, Բանը՝ հոսքը, թափանցում գոյության բոլոր շերտերը, մեծանում է բառի կշռույթը, տարողությունը, խորհրդանշական ար-ժեքը, պատմականությունը, այժմեականությունը: Ընթերցելով և վերընթերցե-լով այդ բնագրերը՝ մենք թափանցում ենք ոչ միայն նրանց բանական, հուզա-կան և իմացական ոլորտները, այլև հաղորդվում ենք նրանց հղացման, արար-ման խորհուրդներին: Նրանց այդ տարողունակության, բարոյական բացար-ձակ արժեքայնության շնորհիվ ենք մենք վերաիմաստավորում մեր ժամանակն ու իրականությունը, հարաբերելով դրանք հազարամյակների հոգևոր հոլովույ-թի հետ, որից այն մշտապես սնվում և ներքուստ պայծառանում է: Այդ կենդա-նի կապը կորցնելը համարժեք է հոգևոր համադետի, բանականության կորստի, որի գրսևորումներին մենք, ցավոք, հաճախ ենք ականատես լինում:

Այս դեպքերում է, ահա, որ մենք խոսում ենք մարդկային վտանգված և խաթարված հիշողության մասին, և այս դեպքերում են, ահա, մեզ փրկում

մարդկային հիշողության սրբագործված շտեմարանները, որպիսին է Մեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանը:

Լինել Մատենադարանում, շփվել այդ ձեռագրերի հետ, մտնել այդ աշխարհը՝ նշանակում է շոշափել այդ զարկերակը, որ լինելության հոսքի մեջ պահպանում է մեր ինքնությունը, տեսակը, գույնը, բարբառը, որը հնչում է մարդեղացած տիեզերքում:

Մեզ վերապահված է սրբորեն պահպանել մարդկային հիշողության այս շտեմարանը, որը սկիզբ է առնում Մեսրոպ Մաշտոցից և սրբագործված է նրա անվամբ:

Աստվածարյալ, հանճարեղ հոգու այդ տիրույթներում Մաշտոցը դուրս է եկել ժամանակի սովորական չափումներից՝ հոգևոր ուղի հարթելով հազարամյակների համար, և բանական լուսի այդ ճառագումը նախախնամում է բյուրավոր սերունդների երթը:

Ամեն սերունդ փորձում է յուրովի վերծանել Մաշտոցի առեղծվածը, մեկնաբանել նրա խորհուրդը, ընկալել և փոխանցել համաժողովրդական սերն ու պաշտամունքը նրա նկատմամբ:

Մեսրոպ Մաշտոցը վերածնել, վերասերել է հայ ժողովրդին իբրև հոգևոր մարմին, համամարդկային, համաքրիստոնեական արժեքները կրող հավաքականություն՝ նախասահմանելով նրա կենտրոնաձիգ ուժն ու տարածականությունը, հաստատելով նրա հոգևոր սահմանները, ստեղծաբանելով նրա գիրն ու դպրությունը:

Տիեզերքի զարդը՝ մարդկային բանականությունն էր նրա պաշտամունքը, հոգևոր հայրենիքն էր նրա սրբազան տեսիլքը, որին փրկչական առաքելություն էր վերապահված դարավոր մաքառումների և չարչարանաց ճանապարհներին:

Այս առումով Մաշտոցը ոչ միայն մշակութաբանական, հոգևոր-իմացական, այլև գոյաբանական սկիզբ է ամեն հայի համար: Նրանով է մեծապես պայմանավորված մեր հոգեկերտվածքը, մեր ինքնությունը և արարման ձիրքը, որ շառավիղներ է ձգում գալիքում:

Մեծ պայծառատեսը ոչ միայն կանխազգացել, այլև կերտել է ազգի ապագան, օղակելով, ներհյուսելով սերունդների լինելության շղթան: Այսօր էլ նա կատարում է իր առաքելությունը, նրանով է օժված հին ու նոր սերունդների փոխկանչը, նրա կերպարն է շողարձակում գալիքում, տեսանելի դարձնելով մեր նախնյաց վարքը, լսելի դարձնելով աստվածաշնչյան զողանջները, որ արձագանքում են տիեզերքում:

Եվ սերունդները, հետևելով նրան, քայլում են Տիրոջ հետքերով, և տերունական ազդեցությունը ձգվում է դարերով: Նա՛ է գալիք մեծ սերմնացանը, նրա՛ն են խոնարհվում մանուկները՝ համբուրելով սրբազան գրերը:

Իսկ նա ապրում է այստեղ՝ իր հոգետանը, իր հիմնած և իր անվան Մատենադարանում՝ գրքերի աշխարհում և անձեռակերտ մատյանների համաստեղովիցյան մեջ, որոնք գիշերուզօր օրհնաբանում են նրան՝ այդ արարչագործ ոգուն, որ մեծ բռնկումով ստեղծեց և լուսավորեց մեր ներտիեզերքը, մեր բանական աշխարհն ու բանական մարդուն, որին ներբողում և փառաբանում է նա իր «Հաճախապատում ճառերում»՝ իբրև նախատիպ հղելով այն ապագա սերունդներին:

«Այլ սուրբք ամենայն գործեցին զարգարութիւն և հոգևոր մշակութիւն... Եւ լցին տիեզերս կենաց բանին... Երկայնամտութեամբ և հանճարով զամենեսեան որսալ հոգևոր ուռկանաւ առ բարեպաշտութիւն...»

Եւ անձնիշխան կամոք մեծարեաց զմարդիկ որպէս զհրեշտակսն և ելից իմաստութեամբ և գիտութեամբ... զի լիցի տեսուչ Արարչին արարածոց ըստ պատուիրանին նորա: Եւ զամենայն տարերս ի գործ արկցէ **արուեստի և հանճարոյ մարդոյ** առ ի շինութիւն աշխարհի ըստ գաւառաց և քաղաքաց... Տէր և իշխան և ժառանգաւոր արար զմարդն երևելեացս արուեստաւոր մտօք... Որ արուեստաւոր խելամտութեամբ, որ չԱրարչէն՝ կարասցէ ի գործ արկանել զշնչաւորս և զանշունչս, զի երեւեսցի գործ իմաստութեան...»:

Միջազգային այս գիտաժողովը նվիրվում է Մաշտոցի ծննդյան 1650-ամյակին:

Սակայն ոչ մի գիտաժողով, ոչ մի նշանակալի գիտամշակութային երևույթ չի կարող ընդգրկել և կամ ընդգծել նրա գործի մեծությունը, քանի որ ամեն ինչ, հայ կյանքի ու հոգևոր մշակույթի ամեն երևույթ սկսվում է Մաշտոցից և դառնում է առ նա: